

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Мазурової Анастасії Володимирівни

**«Суспільно-географічні особливості функціонування міської
соціогеосистеми (на прикладі міста Харків)»»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук
за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія

*1. Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з
планами та напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і
організацій, державними та галузевими науковими програмами.*

Сучасне місто фокусує перетин складних, неоднозначних, багатовимірних суспільних процесів. Вони проявляються в різних аспектах його функціонування на таких зрізах як населення (особа, громада, мешканці), політика, економіка, та мають часові і просторові особливості. Різні аспекти розвитку міст є об'єктами дослідження географічних, соціальних, демографічних, економічних, містобудівних, історичних та інших наук. При значному різноманітті їх підходів та методів дослідження парадигма вивчення міста як системного утворення залишається визначальною. В цьому відношенні виконане Мазуровою А.В. дисертаційне дослідження особливостей соціогеосистеми міста Харкова є актуальним і своєчасним.

Конкурентоздатність міста залежить від бачення його майбутнього – стратегії розвитку міста та вміння послідовно її реалізувати. Сьогодні в центрі дефініції міста визначена людина. Це кардинально змінює розвиток міст в напрямку підвищення безпечності, екологічної стійкості та комфортності. Тому дослідження соціогеосистеми міста Харкова з метою виявлення суспільно-географічних особливостей її функціонування та визначення рекомендацій з його вдосконалення, безсумнівно, становить значний не лише науковий, але й практичний інтерес.

Дисертаційна робота Мазурової А.В. пов'язана з напрямками наукових досліджень кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, зокрема з науковими-дослідними темами: «Суспільно-географічні особливості соціальної безпеки регіону як чинника його стійкого розвитку в аспекті раціонального природокористування» (номер державної реєстрації 0111U008533), «Територіальні особливості формування конкурентоспроможності регіону» (номер державної реєстрації 0115U000504), «Територіальне планування Харкова та Харківського регіону на основі демографічного потенціалу: теоретико-методична розробка» (номер державної реєстрації 0116U000964).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна.

Наукові положення та висновки представлені у дисертації Мазурової А. В. є достовірними, теоретично обґрунтованими і підтвердженими практичними впровадженнями.

Отримані здобувачкою висновки дисертаційної роботи характеризуються достатньо високим рівнем обґрунтованості на основі опрацювання 247 джерел наукових і методичних праць та застосування сукупності ефективних загальнонаукових та конкретно-наукових кількісних і якісних методів дослідження міської соціогеосистеми, зокрема аналізу і синтезу, факторного аналізу, кластерного аналізу, порівняльно-географічного, картографічного, порівняльно-географічного, методу опитування, моделювання траєкторії функціонування соціогеосистем у багатовимірному ознаковому просторі.

Наукові положення, винесені на захист, аргументовані наявністю широкої інформаційної бази, яка включає матеріали Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Харківській області, Головного управління статистики в Польщі, Управління статистики в Катовіцах, нормативно-правові документи та результати власних спостережень і досліджень автора.

Аргументованість та обґрунтованість результатів дисертаційної роботи підтверджено їх апробацією на 18 наукових конференціях в межах України та закордоном, зокрема в Білорусі, Чехії та Польщі.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження Мазурової А. В. полягає в тому, що:

- розроблено методичку суспільно-географічного дослідження функціонування міської соціогеосистеми шляхом поєднання традиційних підходів, загальнонаукових, конкретнонаукових та оригінальних методів дослідження (с. 75-85);

- визначено фактори функціонування соціогеосистеми міста Харкова (с. 176-189);

- здійснено моделювання траєкторії функціонування районних соціогеосистем міста Харкова (с. 193-202) та їх групування за особливостями функціонування на основі класифікації у багатовимірному ознаковому просторі (с. 189-193);

- виявлено проблеми функціонування соціогеосистеми міста Харкова на основі результатів компонентного аналізу та порівняння різних за умовами функціонування соціогеосистем міст Харкова та Катовіце (Польща) (с. 202-209; с. 222-228);

- вдосконалено концепцію соціогеосистем в контексті міської соціогеосистеми (с. 27-45).

3. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання.

Результати дисертаційної роботи Мазурової А. В. мають теоретичне та практичне значення. Теоретичне значення отриманих результатів полягає в обґрунтуванні методики дослідження функціонування міської соціогеосистеми. Практичне значення роботи полягає у виявленні суспільно-географічних особливостей функціонування соціогеосистеми міста Харкова і розробці рекомендацій з його вдосконалення, які можуть бути використані при подібних суспільно-географічних дослідженнях функціонування інших міських соціогеосистем. Результати дисертаційного дослідження впроваджені при виконанні науково-дослідних робіт держбюджетного та госпрозрахункового фінансування «Суспільно-географічні особливості соціальної безпеки регіону як чинника його стійкого розвитку в аспекті раціонального природокористування» (довідка № 0301-56 від 19. 03. 2018 р.), «Територіальні особливості формування конкурентоспроможності регіону» (довідка № 0301-57 від 19. 03. 2018 р.), «Територіальне планування Харкова та Харківського регіону на основі демографічного потенціалу: теоретико-методична розробка» (довідка № 0301-55 від 19. 03. 2018 р.) на кафедрі соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Окремі положення дисертаційного дослідження використані Департаментом комунального господарства Харківської міської ради при визначенні тенденцій розвитку території міста Харкова та розробці рекомендацій щодо її оптимізації (довідка № 981/0/16-18 від 21. 03. 2018 р.). Результати дисертаційного дослідження будуть впроваджені Департаментом містобудування, архітектури та генерального плану Харківської міської ради при визначенні та оптимізації тенденцій розвитку просторової організації міста Харкова в містобудівній документації (довідка № 428/0/22-18 від 22. 03. 2018 р.).

Ряд положень дисертаційної роботи впроваджені в навчальний процес кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при викладанні навчальних курсів «Географія Харківської області з основами регіонознавства», «Районне планування» та «Геоурбаністика» (акт впровадження від 26. 03. 2018 р.). Результати дисертаційного дослідження впроваджені в навчальний процес Сілезького Університету в Катовіцах (Польща) при викладанні навчальних курсів «Регіональна географія світу», «Регіональна економічна географія Польщі» та використані при підготовці навчальних заходів Катовіцьким відділом Польського географічного товариства (сертифікати від 22. 01. 2018 р.).

4. Оцінка змісту дисертації, її завершеності та оформлення.

Загальна побудова дисертації Мазурової А. В. є логічною, дослідження є завершеним, про що свідчить отримання результатів відповідно до поставленої мети і наукових завдань. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі «Теоретико-методичні основи суспільно-географічного дослідження функціонування міської соціогеосистеми» розглянуто науково-теоретичні засади суспільно-географічного дослідження функціонування міської соціогеосистеми, а саме проведено аналіз понятійно-термінологічного апарату (підрозділ 1.1.1, с. 27-45) та попередніх досліджень (підрозділ 1.1.2, с. 45-55); визначено чинники, що впливають на функціонування міської соціогеосистеми (підрозділ 1.1.3, с. 55-59); проаналізовано питання геопланування міської території та функціональних зон міста (підрозділ 1.2, с. 60-68); визначено функції міст в аспекті вивчення міської соціогеосистеми (підрозділ 1.3, с. 68-75); обґрунтовано методику дослідження особливостей функціонування міської соціогеосистеми (підрозділ 1.4, с. 75-85).

У другому розділі «Особливості формування та сучасний стан соціогеосистеми міста Харкова» представлено ретроспективний аналіз розвитку території та функцій міста Харкова (підрозділ 2.1, с. 89-100); охарактеризовано особливості суспільно-географічного положення, природні умови та ресурси, демографічну ситуацію міста та виконавчу систему соціогеосистеми міста Харкова (підрозділи 2.2., 2.3. і 2.4., с. 101-142); здійснено інтегральну характеристику функціонування соціогеосистеми Харкова (підрозділ 2.5, с. 142-147); представлено позицію Харкова в національному вимірі (підрозділ 2.6, с. 148-157).

Третій розділ «Суспільно-географічна характеристика функціонування соціогеосистеми міста Харкова» присвячено характеристиці просторової організації міської соціогеосистеми (підрозділ 3.1, с. 161-176) та аналізу особливостей функціонування районних соціогеосистем (підрозділ 3.2., с. 176-208). Зокрема було проведено групування районних соціогеосистем за особливостями функціонування, виділено фактори функціонування соціогеосистеми міста Харкова. Здійснено порівняльний аналіз міських соціогеосистем Харкова і Катовіце (підрозділ 3.3., с. 209-222). Визначено проблеми та запропоновано шляхи вдосконалення функціонування соціогеосистеми міста Харкова (підрозділ 3.4., с. 222-228).

Загальні висновки відповідають поставленим науковим завданням і основним положенням дисертаційного дослідження. Список використаних джерел складається з 247 найменувань. Додатки включають таблиці, схеми, ілюстрації та інший довідковий матеріал, який розміщується на 65 сторінках.

5. Дискусійні положення дисертаційного дослідження, зауваження та пропозиції.

При загальній позитивній оцінці дисертаційної роботи Мазурової А. В. слід звернути увагу на деякі дискусійні положення та зауваження, які вимагають додаткових пояснень здобувача.

1. У структурній схемі організації міської соціогеосистеми (с. 31) представлена компонентна її складова. Для визначення суспільно-географічних особливостей функціонування соціогеосистеми міста важливим є просторовий аспект соціогеосистеми, елементи якого виділяються на основі різних видів взаємозв'язків. Якими вони є за локацією, функціональними ознаками? Чи не вступає в суперечку з цим аналіз соціогеосистем міста в розрізі адміністративних районів?

2. В теоретичному розділі чинниками функціонування міської соціогеосистеми названі історичні, природно-географічні, демографічні, соціально-економічні, суспільно-географічні, екологічні, політичні та правові (с. 56). Результатом здійсненого факторного аналізу чинників соціогеосистеми міста Харків є виділення демографічних, освітніх, наукових, культурних, житлових, торговельних, інфраструктурних, інвестиційних, промислових (с.177-182). То які чинники зумовлюють функціонування соціогеосистеми міста?

3. Міста розглядаються як простори, де взаємонакладаються різноманітні процеси: глобалізація, метрополізація, джентрифікація, деіндустріалізація, ревіталізація, сакралізація, просторова сегрегація (соціальна поляризація). На рис. 1.6 (с. 41) розкрито сутність сучасних трансформаційних процесів у міській соціогеосистемі, але в аналітико-синтетичній частині роботи вони не досліджені в соціогеосистемі міста Харків.

4. Анкета для проведення опитування населення містить некоректно сформульоване питання 8 – «чи зручною є інфраструктура району Вашого проживання?». З питання не зрозуміло, про яку інфраструктуру йде мова. Транспортну, інженерну, комунальну чи іншу? Думки респондентів стосовно зручності кожного з цих видів можуть бути різними. Некоректність пов'язана і з тим, що респонденту пропонується обрати відповідь лише з двох варіантів: «так» чи «ні». Отже, отримані на це питання відповіді не можна вважати презентативними.

5. У хронологічній осі розвитку міста Харкова виділено вісім періодів за переважанням виконання певних функцій (с. 91-100). У авторській класифікації функцій міста (с. 74) трансформаційна функція не виділяється. В той же час у розвитку Харкова виділено період 1991-2000 рр. з основною трансформаційною функцією. В чому її сутність, чи можна виділяти період з такою назвою? Адже соціально-економічні трансформації в житті міста відбувались і в інші періоди, наприклад у 1920-1927 рр.

6. В роботі сказано, «що природні умови і ресурси Харкова є сприятливими для ефективного функціонування соціогеосистеми міста» (с.

158). Який зміст вкладено в поняття ефективного функціонування соціогеосистеми в аспекті природних умов і ресурсів?

7. В таблиці Н.2. в рекомендаціях щодо вдосконалення функціонування районних соціогеосистем міста Харкова такий захід як «впровадження програми стимуляції демографічного розвитку» відсутній для Шевченківської, Київської та Слобідської районних соціогеосистем (с. 314-315). Якими були критерії визначення такої рекомендації для районних соціогеосистем?

8. Текст дисертаційної роботи містить граматичні та стилістичні помилки (наприклад, «тяжка промиловість» (с. 49, рис. 1.10)). В списку використаних джерел відсутні ряд монографій, які присвячені сучасним урбаністичним дослідженням в Україні (наприклад, монографія «Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін»).

Разом з тим висловлені зауваження та побажання слід розглядати як шляхи подальшого розвитку обраного дисертанткою напряму суспільно-географічних досліджень міських соціогеосистем.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Основні наукові положення дисертації апробовані на науково-практичних конференціях різного рівня. Результати дисертаційного дослідження відображено у 31 науковій праці, у тому числі 8 статтях опублікованих у наукових фахових виданнях України, 3 наукових працях в іноземних виданнях та виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, 17 тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та 3 публікаціях в інших виданнях. Опубліковані праці загальним обсягом 11,1 д.а., з яких 7,18 д.а. належить автору особисто, достатньою мірою відображають основні наукові положення і висновки дисертації. З наукових публікацій, які видані у співавторстві, використані лише ті положення, розробка яких належить особисто автору.

7. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Зміст автореферату Мазурової А. В. є ідентичним зі змістом основних положень дисертаційного дослідження. Винесені до нього положення є основними.

8. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» та нормативних актів МОН України.

Дисертаційна робота Мазурової А.В. відповідає вимогам, зокрема відповідних пунктів «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р.

та № 1159 від 30.12.2015 р.) щодо дисертаційних робіт, які представляються на здобуття наукового ступеня кандидата наук, інших нормативних актів МОН України та паспорту спеціальності.

9. Загальний висновок.

Дисертація **Мазурової Анастасії Володимирівни «Суспільно-географічні особливості функціонування міської соціогеосистеми (на прикладі міста Харків)»** присвячена актуальній темі, має наукове та практичне значення, основні наукові положення та висновки дисертації є обґрунтованими, достовірними, достатньо висвітлені в публікаціях у фахових виданнях та апробовані на всеукраїнських і міжнародних конференціях. Дисертація є завершеною самостійною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне науково-практичне завдання – на основі розроблених методичних засад суспільно-географічного дослідження соціогеосистеми міста Харкова виявлено особливості її функціонування та розроблено рекомендації з його вдосконалення. Авторка дисертаційної роботи – **Анастасія Володимирівна Мазурова** – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія.

Офіційний опонент:

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної та соціальної географії
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Н. І. Мезенцева

28 Вересня 2019р.

ПІДПИС ЗАСВІДАЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НДЧ
КАРАУЛЬНА Н.
28.09

